

مقایسه چاپ جدید و قدیم «عقلاء المجانین»

نوشته سید محمد راستگو

آنچه در زیر می‌آید، مقایسه چاپ جدید و قدیم کتاب عقلاء المجانین است، و بازنمایی تفاوت‌هایی که در بیشتر موارد از امتیازات چاپ جدید، و از کاستیها و نادرستیهای چاپهای پیشین‌اند. مقایسه این دو چاپ نشان می‌دهد که چاپ جدید با دیگر چاپها، تفاوت‌های فراوانی دارد، هم از نظر شمار اخبار و گزارشها، هم از نظر نقل درست و کامل آنها، و هم از نظر ضبط واژه‌ها، عبارتها و شعرها، که در زیر به صورت دسته‌بندی شده برجسته‌ترین آنها را می‌آوریم.

حذفها و تلخیصها

از تفاوت‌های آشکار دو چاپ حذف و تلخیصهای فراوانی است، که چاپ پیشین را تا حد قابل توجهی کاهش داده بود، این حذف و تلخیصها خود چند گونه اند:

الف. حذف و تلخیص اسناد: در چاپ جدید همه اخبار و گزارشها با ذکر سند همراهند، حتی گاهی برخی گزارشها دویا سه سند دارند، مثلاً گزارشهای شماره ۲۴۴، ۲۸۸، ۳۳۳. اما در چاپ پیشین بجز بخشهای مقدماتی، در دیگر بخشها سلسله سند حذف و گاهی به آخرین حلقه آن بسنده شده است، در آنجاها که سند آمده است، نیز تلخیص و حذف برخی حلقه‌های سند دیده می‌شود؛ حذفهایی که گاه مغالطه‌خیز و اشتباه‌انگیز نیز هستند، مثلاً در ص ۴۸، درباره اویس قرنی این عبارت «والمعروف من حدیثه ما وجدته فی کتاب جدی سعید بن مسیب» را می‌خوانیم، که آشکارا اما به غلط و بر خلاف واقع «سعید بن مسیب» را جد مصنف معرفی می‌کند. اما چاپ جدید با آوردن همه سند «... ما وجدته فی کتاب جدی الحسن بن جعفر..... عن سعید بن مسیب»، ص ۹۴، که آخرین حلقه آن «سعید بن مسیب» است مانع برداشت نادرست می‌شود (گفتنی است که جد مصنف «حسن بن حبیب» است، نه «حسن بن جعفر» و نمی‌داند که آیا «حبیب» در سند یاد شده به «جعفر» تحریف شده، یا لقب اوست یا... باید بررسی شود). نیز عبارت «اخبرنا محمد قال اخبرنا حسن»، که در آغاز نزدیک به همه اسناد چاپ جدید آمده، در چاپ پیشین دیده نمی‌شود.

ب. حذف عناوین: در چاپ جدید عناوین و سرفصلهای بجا و مناسبی (که البته افزوده مصحح نیستند) دیده می‌شود، که بیشتر آنها از چاپ پیشین حذف شده است. در اینجا عناوین حذف شده را با جایگاهی که باید در چاپ پیشین می‌داشتند می‌آوریم: «ما یوصف بالحق من غیر الناس» ص ۲۹ پس از سطر ۱۴، «ضروب المجانین» ص ۳۳ پس از سطر ۳؛ «اجتناب الاحق و صحبت» ص ۴۸ پس از سطر اول؛ «اخبار عقلاء المجانین» ص ۴۹ پس از سطر ۲۱. درباره مجنون عامری «الاختلاف فی اسمه» ص ۵۲ پس از سطر ۱۹؛ «بده شأنه» ص ۵۳ پس از سطر ۱؛ «طرف اخباره» ص ۵۳ پس از سطر ۱۷، «غرر اشعاره» ص ۵۶ پس از سطر ۱۸، درباره سعدون «کتب سعدون الی الخلفاء والامراء» ۳/۶۷؛ «کتبه الی اخوانه» ۵/۶۸؛ «حکایة سعدون و المتوکل» ۲۲/۶۹؛ درباره بهلول «اجتماع سعدون و بهلول» ۱۵/۷۸؛ «کتب بهلول الی الخلفاء والامراء» ۴/۷۹؛ «احادیثه و اشعاره» ۳/۸۰؛ درباره علیان «رؤیای ذی النون علیان المجنون» ۱۵/۷۸؛ «اجتماع بهلول و علیان» ۹/۸۵؛ «ابو علی المخرمی» آغاز صفحه ۱۰۶، «المجانین من النساء» ۱۲/۱۲۸، «مجانین لایبینون ولا یعرفون اسماؤهم»

۱۰/۱۳۵

ج. حذف القاب عقلاء المجانین: در چاپ جدید، «عقلاء المجانین» شناخته شده با القاب و شناسه‌هایی همراهند که بیشتر آنها در چاپ پیشین یافت نمی‌شوند. در اینجا برخی از آنها را می‌آوریم (پیشین/ جدید): سعدون/ ابو عطاء سعیدالمجنون الملقب بسعدون، بهلول/ ابو وهیب بهلول بن عمرو بن المغیره المجنون کوفی؛ علیان/ ابوالحسن علیان بن بدرالمجنون کوفی، جعیران/ ابوالفضل جعیران بغدادی؛ همام/ همام بن ابی همام آرجانی؛ نمیر/ نمیر ابن اخت عبدالله بن نمیر کوفی، مسلمه/ مسلمه جارالحسن بن صالح کوفی.

د. حذف و تلخیص متن: افزون بر اینکه گزارشهای فراوان و پرشماری در چاپ جدید یافت می‌شود، که به طور کامل از چاپهای پیشین حذف شده است، مثلاً ۹ خبر از اخبار «مجنون عامری»، ۲۴ گزارش از اخبار «بهلول»، ۲۳ خبر از گزارشهای «سمنون صوفی»، ۷ خبر از خبرهای «حیونه» و روی هم نزدیک به ۱۷۰ گزارش خبری و شعری، در موارد زیادی یک یا چند بیت از گزارشهای شعری کم شده است، از جمله: ۴، ۸/۳۹، بیت. ۶، ۱۶/۵۳، بیت، ۲، ۱۶/۵۵، بیت، ۲، ۱۰/۵۶، بیت، ۲، ۱/۶۴، بیت، و در مواردی اشعار جدای از گزارشهای وابسته به خود ذکر شده‌اند، مثلاً اشعاری که در صفحه‌های ۴/۶۴، ۸/۷۵، ۱۲/۱۴۵ آمده و نیز همه اشعاری که در صفحه‌های ۱۳۰ و ۱۳۱ درباره ریحانه نقل شده است، در چاپ جدید با مقدمه‌ای همراهند. گاهی نیز گزارشها تلخیص و کوتاه شده است، از جمله: حکایت «نمیر»، ص ۱۰۳؛ حکایت «عشرة المدنی»، ص ۱۰۵؛ روایت «بعض الخلقاء با سمنون»، ص ۱۰۹؛ گزارش «مانی الموسوس»، ص ۱۲۰؛ و گاهی نیز از آغاز یا پایان برخی گزارشها مقداری حذف شده است از جمله: گزارش «عباس المجنون»، ص ۱۲۰؛ حکایت «شاب مجنون»، ص ۱۳۸؛ گزارش «لبعض المجانین»، ص ۱۴۵؛ حکایت «ادیب عاشق»، ص ۱۴۸. اما مهمتر از اینها، افتادگی و حذف جمله‌ها و عبارتها از میانه متن است، که گاهی مطلب را سخت نامفهوم و ابهام‌آمیز کرده است. در زیر نمونه‌هایی می‌آوریم:

(۸/۲۳). درباره «مائق» که یکی از واژه‌های مترادف با «مجنون» است، این عبارت آمده: «و منها المائق والموق ایضاً جمع المائق» که عبارتی نارسا و ابهام‌آمیز است، و واژه «ایضاً» خود گواه افتادگی و حذف است، صحیح آن در چاپ جدید این گونه است، ص ۴۴ «و منها المائق، والفعل منه ماق یوق، والاسم الموق، والموق ایضاً جمع المائق».

(۲/۷۹). در این حکایت که بهلول از دست آزار بچه‌ها به خانه‌ای پناه برد، و صاحبخانه برای او غذایی آورد، او به خوردن پرداخت و چون بچه‌ها از پشت در سر و صدا می‌کردند،

بهلول این آیه را «فَضْرِبْ بِيَهُمْ بِسُورِ لَه بَابِ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ» که با حال او و بچه‌ها سخت تناسب داشت بر خواند، عبارت این گونه است: «فَجَعَلَ يَأْكُلُ وَيَقُولُ فَضْرِبْ بَيْنَهُمْ...» و در چاپ جدید ص ۱۵۴ این گونه آمده است: «فَجَعَلَ الصَّبِيَّانَ يَصْبِحُونَ عَلَى الْبَابِ وَ هُوَ يَقُولُ...» پیداست که عبارت حذف شده افزون بر ابهام‌آوری لطف لطیفه‌گویی بهلول را نیز نشان نمی‌دهد.

(ص ۸۰). در نامه بهلول به رئیس شرطه بغداد، مبنی بر اینکه همه موجودات تو و پیشوای تو ابن ابی داود را لعنت می‌کنند، می‌خوانیم: «فَانِ السَّمَاءُ بِاَكْنَافِهَا وَ نُوْرٌ كَوَاكِبِهَا... وَالْعَرْشُ وَالْمَلَائِكَةُ... وَالْجِبَالُ... وَالطَّيْرُ فِي اَوْكَارِهَا... وَالْاَشْجَارُ وَ ثَمَارِهَا يَسْبِحُونَ لَه بِالْقُدُوْ وَ الْاَصَالُ» که بخش پایانی عبارتها در چاپ جدید این گونه است: «وَالْاَشْجَارُ فِي ثَمَارِهَا وَ النَّحْلُ فِي اَحْجَارِهَا تَلْعَنُكَ وَ تَلْعَنُ اِبْنَ اِبِي دَاوُدَ لَمَّا بَدَّلْتُمَا حَكْمَ خَالِقِكُمَا، ثُمَّ كَتَبَ عَلٰى عِنْوَانِهِ مِنَ الْخَائِفِ الرَّجُلِ اِلَى الْكَافِرِ الْمُبْدَلِ»، ص ۱۵۶. و عجب اینکه این گزارش در چاپ پیشین افزون بر غلط‌آمیزی و حذف و افتادگی، از «لعنت‌نامه» به «حمدنامه» ای توحیدی تغییر ماهیت داده است. و این از نمونه‌های کمیاب تحریف متون است.

(در ص ۱۵۹) چاپ جدید حکایتی خواندنی آمده که یکی از علاقه‌مندان به بهلول و شعر او، يك روز پس از آنکه او را با غذایی پذیرایی می‌کند می‌پرسد «ایها الاستاذ هل احدثت في رقعة البشارة شيئاً...» بهلول دو بیت به او املاء می‌کند، راوی می‌گوید: «اريد ارق من ذا» بهلول دو بیت دیگر می‌افزاید، باز راوی می‌گوید: «ارق من ذا ایها الاستاذ...» و بهلول دو بیت دیگر برمی‌خواند، بار دیگر راوی می‌گوید: «ارق من ذا» و بهلول برمی‌آشوبد که «يا بن الفاعلة ارق من ذا كيف يكون» مگر اینکه حریره‌هایی که در منزل شما پخته می‌شود از این رقیقتر باشد. اما در چاپ پیشین این گزارش مفصل و خواندنی با عبارتهای «بهلول في الترقیق»، «و له ايضاً في ارق منه»، «و له ايضاً» در فاصله بیتهای، تلخیص شده و از لطف افتاده است، و به صورت سه شعر جدا و بی‌ارتباط در آمده است.

(ص ۹۰). بعد از سطر چهارم این عبارت حذف شده «ثم شرط في يده و قال هذا الجواب المقشر».

(۲۰/۹۱). در فاصله «قال نعم» و «فقال ابو سعید» این عبارت حذف شده «يا ابا سعید: قال ابو سعید و یحییٰ؟ قال نعم».

(۱۸/۹۶) از عبارت «...خرجت من عند عیسی بن موسی فاننا عند طاق المخامل» بعد از عیسی بن موسی این جمله‌ها حذف شده «و كان ارسل الینا فی شغل حتی اذا كنت فی

طاق المخامل».

(۲/۹۶). از عبارت «قال عبدالله بن ادریس مررت بابن ابی مالک فقال اسکت» که پیداست چیزی کم دارد این عبارت قبل از «فقال» حذف شده «و هو جالس بجمع فقلت یابن ابی مالک فقال...».

(۴/۹۸). عبارت «و کان اذا سنل عن سُئی اجاب» این قسمت را کم دارد: «فیه جواباً حسناً».

(۱۷/۱۰۴). بعد از «امر به» این عبارات حذف شده «ثم تزعم ان علیاً اولی بالامر منها» و از آخر همین روایت بعد از سطر ۱۸، این عبارات «فقال الحسین: لیس هذه مقالة اهل بیتک. قال لکنها مقاتلی یا حسن استشفیت منی فاستشفیت منك، قال الله و ان عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتهم به».

(۲/۱۰۸). این عبارت حذف شده «ثم يطوف و يقول ثم العرس ثم العرس».
(ص ۱۲۵ بعد از سطر ۱۲). این عبارات که نبودشان روایت را ابهام آمیز و ناقص می کند افتاده اند: «فقال الامیر: اتبیع ناقتک هذه؟ فقال نعم: ابیع بعدان لاوکس / والبیع فی هذا الزمان اکیس» و بعد از سطر ۱۳، این عبارت «اتبیع بما اشتریت؟ فقال».

(در ص ۲۸۰) چاپ جدید گزارشی آمده که راوی «ریحانه» را دیده بود، در حالی که بر پشت جامه او سه بیت نوشته بود، و بر جلو جامه نیز سه بیت، بر آستین راست، سه بیت و بر آستین چپ نیز یک بیت (با ذکر بیتها) از مجموعه این گزارش تنها سه بیت آستین راست زیر عنوان «وانشدت ایضاً» در ص ۱۳۰ چاپ پیشین آمده و بقیه حذف شده است.

(۱۷/۱۳۶). پس از عبارت «قال بعضهم لقیبت بعض المجانین فقلت له یوم غیم قال» دو بیت آمده که به ظاهر چنین می نماید که هر دو بیت از آن شخص مجنون است، در حالی که بیت اول سخن راوی و بیت دوم پاسخ فی البداهه و فوری مجنون به راوی است و حذف عبارت «فقال من غیر روّیه» از میانه دو بیت آمیختگی آنها را سبب شده است، نیز نیمی از آغاز روایت در این چاپ نیامده است. صحیح عبارت یاد شده نیز این گونه است: «... فقلت له فی یوم غیم».

تلفیق و به هم آمیختگی گزارشها

یکی از نواقص چاپهای پیشین این است، که گاه دو خبر به هم آمیخته و تلفیق شده اند، و از این به هم آمیختگی يك گزارش معمولاً نارسا و ابهام آمیز پدید آمده است. از جمله:

(ص ۴۷) زیر عنوان «قال بعضهم» چهار بیت پیاپی آمده است، که بیت‌های سوم و چهارم در چاپ جدید به صورت مستقل و با فاصله يك گزارش دیگر نقل شده اند: نیز در چاپ جدید به جای «قال بعضهم» «انشدنی ابی» آمده است.

(۳/۶۹). در ضمن نامه «سعدون» به یکی از دوستانش سه بیت شعر آمده، که در چاپ جدید، ص ۱۳۳، به جای این سه بیت يك گزارش دیگر نقل شده است و این سه بیت در نامه ای دیگر از سعدون آمده است.

(۶/۸۷). در پایان گزارشی این عبارت آمده است: «ثم اقبل على الطعام فاذا فتى ینشد شعراً» که واژه «فاذا» آشکارا بعد خود را ادامه ماقبل می نمایند، اما در چاپ جدید، ص ۱۷۲، «فاقبل على الطعام» پایان گزارش است، و عبارت «فاذا فتى...» بخشی از روایتی دیگر است که آغاز آن یعنی «مرأ ابوالدیک مؤدب فی جبانة کنده وصبی (فتی) ینشد...» افتاده، و با این افتادگی دو روایت به هم آمیخته اند.

(۱۰/۹۴) در پایان روایتی زیر عنوان «فانشدت» چهار بیت آمده است، اما در چاپ جدید، گزارش یادشده ادامه دارد و چهار بیت مذکور نیز با فاصله يك روایت در ضمن گزارش دیگری آمده اند.

(۱۷/۱۰۹ و ۶/۱۱۰ و ۱۰ و ۱۷). شعرهایی که به دنبال گزارشها آمده اند در چاپ جدید خود گزارشی مستقل اند.

(۱۲/۱۱۰). این روایت آمده «قیل له (سمنون) ما علاقة من بقی له ربّه؟ قال یا هذا اجعل قبرك خزانتك و احسنها من کل عمل صالح...» که نمونه آشکار و تعجب انگیزی از تلفیق و حذف و تحریف و ابهام آوری است، و در چاپ جدید، ص ۲۳۶، به صورت دو روایت جدا این گونه نقل شده است: (۱) «قیل له ما علاقة من بقی له ربّه؟ قال من بقی لربّه»، (۲) «قال ابو بكر القحطبی: سمعت سمنوناً يقول لرجل يعظه یا هذا اجعل قبرك خزانتك و احسها من كل عمل صالح...».

(۱۷/۱۳۴). پس از ذکر خبری درباره «بخه» عبارت «و كانت اذا حضر اليها طيب...» آمده، که آشکارا آن را ادامه خبر «بخه» نشان می دهد، اما در چاپ جدید، این قسمت به صورت روایتی مستقل درباره یکی دیگر از زنان عقلاء المجانین آمده است.

شعرهایی که به نثر بدل شده اند و بالعکس

در چاپ جدید اشعاری یافت می شود که در چاپ پیشین به صورت نثر در آمده اند. مثلاً

ص ۷۱، عبارتهایی که در سطرهای ۵ تا ۹ آمده است شعرند، که تنها مصرعهایی را که افتادگی دارد نقل می‌کنیم:

یا ایها الکاشف وصف الله   الله لایسبه خلق الله
یا ایها القائل بالله   بالحق والصدق عرفت الله

(ص ۱۱۵). درباره «شبیان مجنون» آمده، که وقتی به صحرا می‌رفت می‌گفت: «فاذا لم اجنّ یا الهی فبمن» و گاه می‌گفت: «فاذا لم اجنّ بك فبمن؟» این دو عبارت در چاپ جدید به صورت شعر آمده است:

فاذا ما لم اجنّ   بالهی فبمن
فاذا ما لم اجنّ   بك ربّی فبمن

(۱۵/۱۵۶ و ۱۶). عبارتهایی که پیاپی و به صورت نثر آمده‌اند، در چاپ جدید شعرند:
مقی اخرج من نفسی   مقی آیس من نفسی...

و این عبارت «اقبل علی من انت بین یدی فانت بین یدی رب العالمین»، ص ۲۰۰ چاپ جدید در چاپ پیشین، ص ۹۷، به صورت شعر نقل شده است:
اقبل علی ان انت بین یدی   فانت بین یدی رب العالمین

تفاوت در ضبط واژه‌ها و عبارتها

الف. تفاوت در نام و عنوان راویان سند (چاپ قدیم / چاپ جدید):

- (ص ۱۱) احمد الخطیب المیدانی / سیدابی، (ص ۱۱) معبد شبخی / سبخی، (ص ۱۷) محمد بن عمر الربودی / مروزی، (ص ۱۸) سهیل الطباخی / الطاجی، (ص ۱۸) دینار الهلالی / الفلابی، (ص ۳۱) اسحق الخرنجی؟ / الجیرنجی، (ص ۳۱) علی الغزی / الغنوی، (ص ۳۰) عیسی السرکوی؟ / السکرّی، (ص ۳۱) احمد بن زاویه الفارسی الکاتب / احمد بن زاذبه الکاتب الفارسی، (ص ۳۲) سعیدالمغربی / المعدانی، (ص ۳۳) محمد بن سیظم الدهانینی / شیظم الدهاسی، (ص ۳۳) عبدالله بن مهزاد / قهزاد، (ص ۳۹) عبدالله بن جنید / حفید، (ص ۴۰) حماد السهری / تیهزّتی، (ص ۴۰) محمدالرودی / دوری، (ص ۴۲) یحیی البصری / قصری، (ص ۴۳) قیس السنجری / السّجّزی، (ص ۴۳) ساسویه / ماسویه، (ص ۴۷) علی بن محمدالسیرائی / البرقعی، (ص ۵۴) سعیدبن الخاص / العاص، (ص ۵۹)

خالد بن منصور/ نصر، (ص ٧٤) عبدالرحمن الاسلمى / ابى عبدالرحمن الاشهلى، (ص ٨٦) ابو على السيرافى/ السيروانى، (ص ٨٦) عبدالله بن محمد/ عبدالملك، (ص ٨٧) سيف بن سوار/ سيف بن جابر، (ص ١٠٢) عبدالله بن محكم/ عبيدالله بن بكير، (ص ١٠٥) ابوهاشم/ ابوهاشم، (ص ١٠٦) اسماعيل بن وهب/ وهيب.

ب. تفاوت در نام عقلاء المجانين: ثوبان قرمىنى / قرمىسنى، هتاهية/ عتاهية، عفان/ غفان، طيوربة/ طبرونه، غورك/ غودك، مان/ مانى، اوفى/ ارفى، بجه/ نجه، ابوالشريك/ ابوالسرندى، عبدان/ لغدان.

ج. اختلاف در ضبط واژهها: مؤالفة/ مخالفة (١٦/١٧)، معانيه/ معانقه (١٧/١٧)، حلمه/ همّه (١١/١٨)، فاحمه/ فاحوه (٢/٢١)، تجاوزت، جزر/ تجاوزت، خزر (٢١/٢١)، مرفوضاً و مرموقاً/ مرصوفاً و موموقاً (٥/٢٣)، مفروق/ ثفروق (١٠/٢٣)، المسمى؟/ المس (١٤/٢٤)، قدرأ... اغفل/ قدرأ... اعفك (١٧/٢٥) الجذب/ خذب (٢٠/٢٧)، اى فضل الحمق/ والفصل الاحمق (٢١/٢٥)، الرشاع... الزهدن/ الرشاع... الزهدن (١/٢٦)، عرمسا/ حرمسا (٧/٢٦) الظلام/ العيام (٧/٢٦)، السروح/ الشروج (١٠/٢٨)، فتهيج/ فتجنّ (٨/٣٠)، داه و جنون/ ذلّ و جنون (٢/٣١)، خذ/ فز (١٦/٣٢)، الياقى بفلسطين/ من يافا فلسطين (٦/٨٣)، ليرى/ ليورى (١٨/٣٦)، فتسورت/ فتشورت (١٧/٣٧)، وعلى هذا على... القصرى/ وهذا على القصرى (١١/٣٨)، دخلت عيشاً من كرام نائل/ رحلت عيساً من كرام بابل (١٤/٣٩)، ليرخى/ ليزجى (٢/٤٠)، الساريه/ البارى (١٢/٤٢)، غطى/ عطل (٢٠/٤٥)، مترردا/ مبررد (١٤/٤٦)، يلنان/ يلنات (٢٤/٤٧)، قذفت... البعد/ حذف... البرد (٧/٥٢)، يا بدر مالك/ يا ام مالك (٨/٥٢)، فديتك... حشاي/ فلبيك... صدى (٦/٥٤)، قضاء حاجة لى/ اخوالى (٢/٥٥)، الشجى/ الحشى (١٠/٥٦)، كمشق... مباح/ كشق... متاح (٢/٦٠)، فلانقربوا/ فلانقربوا (١٥/٦٠)، المحاسن/ المجالس (٤/٦١)، مضى الشوق/ قضى الامر (١٢/٦٣)، ريجه/ ويجه (١٨/٦٦)، ولكم اذ/ كم و كم قد (١٩/٦٦)، اين انفسهم/ اين اين هم (١٢/٦٧)، حياتك/ حيلتك (١/٦٨)، يذعر/ تزعزع (٢/٦٨)، يكتشفك/ يكتشفك (٤/٦٨)، شقياً/ سفيهاً (٣/٦٩)، وشعت/ رفعت (٧/٧٢)، حجه/ صحه (١٥/٧٢)، ملأت/ ملكت (١١/٧٤)، تموت/ تصوير (١٢/٧٤)، وفد/ زف (٤/٧٦)، الحمايه/ الجناية (١٨/٧٦)، بلاطها... عميد/ ملاطها... عبد (١٩/٧٦)، خطبتها/ خطبتها (١٢/٧٧)، سبب/ نسب (١٩/٧٧)، على جدار/ بحذاء (٥/٧٨)، حبيباً/ حبيياً (٧/٧٨)، فلكرنى/ فركلنى (١٦/٨٠)، فللعصيه/ فللعصبة (٣/٨١)، مكتوفاً/ مكفوفاً

(۲۰/۸۷)؛ ثقلت فيؤنسنى الموجع / تقلب فيه فتىً موجع (۲۱/۸۹)، بالظاهريّة/ بالطارفة
 (۵/۹۲)، فرماه/ فزيره (۶/۹۲)، ابطأعنه/ ابطأعنا (۱۲/۹۲)، حادات/ باجازات
 (۳/۹۲)، تستراً/ تشوراً (۱۹/۱۰۳)، تزعمون/ تدفعون (۱۵/۱۰۴)، سيورجه/ سيوره
 (۲/۱۰۷)، نظواً/ نضواً (۵/۱۰۷)، تسترجع/ تستريح (۱۱/۱۰۷)، ان الارض/
 نأى الارض (۱۲/۱۰۷)، بيت المستراح/ بيت السراج (۱۷/۱۰۷)، فاطمه و اشهيه/
 فاطمه مايشتهيه (۱۴/۱۰۷)، احسنها/ أحشها (۱۴/۱۱۰)، جوانحه/ نوانحه (۱۹/۱۲)،
 مقصوده/ منقوضه (۶/۱۱۴)، انجتتن اهل مثل هذا الكلام/ تحسن مثل هذا الكلام...
 (۶/۱۱۶)، ماحيرك/ ماخبرك (۱۱/۱۱۸)، السحساح... الحمل الراوح/ الشحشاح...
 الجمل الراوح (۱۶/۱۲۷)، مستوقراً/ مستوفزاً (۱۴/۱۴۱)، موثقى/ موفقى (۳/۱۴۲)،
 رضى البال/ رضى البال (۲۱/۱۴۲)، تحت قبرى/ لحد قبرى (۱۷/۱۴۵)، وعد/ وعد
 (۲۱/۱۴۵)، و كانها/ بكانها (۷/۱۴۷)، بطول العهد/ و طال العهد (۱۵/۱۴۷).

مقایسه این دو چاپ را برای پرهیز از اطناب همین جا پایان می‌دهم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی